

Introduction

Devoted to linguistic culture and biological conditioning of speech, its development, and its disorders, *Logopaedia Silesiana* is an academic journal that has been published since 2012. Focusing on logopaedic and scientific issues, the journal proves its interdisciplinary profile. After all, describing linguistic norms and speech disorders requires support from psychological, medical, linguistic, and pedagogical approaches. Being the representatives of numerous disciplines and fields, the contributors to *Logopaedia Silesiana* have expanded our knowledge of language, speech, and articulation by means of new theories, apt methodologies, and cutting-edge apparatuses. Devoted to scientific and scholarly rigour, they ceaselessly strive for practical application of their results, conclusions, and analyses, having impact on evaluation, diagnosis, and therapy of people who struggle with various communicative difficulties in their everyday life.

Logopaedia Silesiana is an influential and well-respected journal, which is reflected in the recommendation granted in the “Support for Scientific Journals” national programme. The reviewing committee considered our journal as one of the most renowned periodicals in logopaedics and speech therapy, evaluating particularly high the fact that we publish the texts of the leading academics and scientists in these fields. Moreover, the committee emphasises that *Logopaedia Silesiana* is widely recognised by the academic community and that it immensely contributes to the disciplines explored in its issues.

We thereby proudly present the eighth issue of *Logopaedia Silesiana*: a periodical in which the respected Polish and foreign authors discuss various problems and concepts of speech therapy. In each case, the detailed theoretical considerations are directly connected to the methodological implications for norms of communication, especially linguistic communication, and ground-breaking foundations for new procedures in speech therapy.

In fact, communication is all about language. Both theoreticians and therapists perceive it not as a complex set of subsystems, but rather as a tool that con-

structs cultural identity and valency; thus, language is a fundamental component of being human. Acquiring linguistic patterns, individuals develop their cognitive position, since “more than one way of linguistic perception introduces an entirely new element to human head.”¹ Words and structures they erect affect how we perceive, understand, interpret, and evaluate the world. Once again, observing how words function in numerous contexts and discovering the factors that make human beings use language in particular ways correspond to debates in speech therapy, focusing on the nature of human communication, speech development, and its disorders.

* * *

As our journal is oriented at both scientific investigations and case studies, the reflections of speech acquisition, recovery, and development are accompanied by the therapeutic process understood here as a dialogue. The following issue begins with the article by renowned Bulgarian and Russian academics.

Dobrinka Georgieva and Zhivko Zhekov put forward a review of specialised publications on the foundations of logopaedics in Bulgaria, indicate the challenges of speech therapy, and analyse them from the perspective of the European Union. They argue that the education of speech therapy students, scientific research, and the international cooperation of experts are the vital components that contribute to establishing common regulations; not only should these be embedded in the academic and cultural heritage of separate states, but also they have to rely on mutual legal regulations respected all around the world.

Importantly enough, the professional identity of speech therapists is fostered by the ideas derived from theory and case studies. A professor of clinical psychology and special psychology at the Moscow State University, Svetlana Valyavko presents the influence of cognitive-behavioural theory on logopaedics. She presents how techniques developed by the aforementioned school might be adapted to speech therapy interventions, and, thereafter, she proposes the individual plans for therapists. The historical outline is presented along with the individual programmes of special education, the latter being widely accepted in the Russian education system.

In her text, Ewa Hrycyna focuses on speech therapy care. She discusses those mental disorders that are directly connected to the linguistic and communicative ones. Moreover, Hrycyna classifies speech disorders from psychiatric perspective (pointing to the correlation between a pathology and non-normative ways of thinking and speaking) and discusses the role of a therapist in psychiatric diagnosis and treatment. Most of the time, speech therapists work as interdisciplinary groups, aiming at sustained evaluation of therapeutic and diagnostic prospects.

¹ J.I.N. Baudouin de Courtenay: *Charakterystyka psychologiczna języka polskiego*. In: Idem: *O języku polskim*. Warszawa, PWN 1984 [1904], p. 142.

Tomasz Nowak's texts are dedicated to human perception and language. Following theoretical linguistics, mathematical linguistics, psycholinguistics, and neurolinguistics, he investigates the grammar of human language. Precisely, grammar parser becomes a key notion for his studies, especially in the situations when such factors as brain, mind, computer, or programme limits the structure and function of a parser. Moreover, Nowak endeavours to prove that the perceptual-syntactic strategies do not describe the processing of more difficult sentences.

Since human communication is determined by numerous factors that affect its nature, quality, and the skills it consists of, it is vital to adopt a broader perspective to cognition: that is, to the process of gathering information. In his text on ASD adults, Jacek Błęszyński seeks optimal cognitive capacities. A multidirectional effort divided into numerous stages, the research he carries out attempts to revise the place of the aforementioned nosological unit in contemporary studies and to point out the optimal direction that the social integration of people with developmental disorders should take.

The eighth issue of *Logopaedia Silesiana* examines the diagnosis of phonological awareness. Ewa Binkuńska's contribution analyses the articulation of slit and compact-slot sounds in CCV-, -VCC- and -VCC groups in the pronunciation of three-, four- and five-year-old children, while Katarzyna Ita Bieńkowska, Agnieszka Jedlińska, Dorota Lipiec, and Izabela Więcek-Poborczyk present the results of empiric studies on the extra-auditory causes of articulation disorders among children with hearing impairment. Furthermore, they emphasise the need of an enhanced diagnosis (including the investigation of these pathomechanisms that disturb speech and voice realisation) and inclusion of preventive procedures in speech therapy. Marta Krajowiak focuses on phonemic analysis of FAS children. Her empiric research shows the differences visible in their development and diagnoses the problems they suffer from; these include: memorising sounds, the linear order of words, and dysfunctions in reading and writing.

Speech therapy is preoccupied with language disorders that are related to mental deterioration. Even though research on diagnosing brain dysfunctions has recently intensified, enabling rapid recognition of focal changes and localized degenerative changes of the brain, language and speech therapist is confronted with the mystery of the mind, and aims at supporting the patient. Accordingly, we publish the articles that pay utmost attention to evaluation and usage of the research tools that might be applied to speech therapy of patients stricken with brain damage and aphasia. Lucie Vaclavikova and Jitka Kaulfuss examine the Czech counterpart of German Aphasie-Schnell-Test. As it is shown, psychometric aspects of this test (accuracy, reliability and discriminatory capacity) are verified, and, therefore, they prove its functionality for clinical practice. Magdalena Kokot presents her research on DRM, that is, the effect of creating false memories in the group of patients with motor aphasia and the control group without this disorder.

Voice emission is the subject of Anna Guzy's contribution. She discusses the correspondence between voice impairment among teachers, and psychological and social factors.

Devoted to therapeutic practice, the second part of this issue includes treatment proposals that are believed to improve the therapy of speech and language disorders. Relying on written and spoken statements of people with hearing impairment, Ewa Dzieciol-Chlibiuk shows how description structure might be realised, while Olga Przybyla puts forward a case study of autistic and mute sixteen-year-old girl who uses facilitated communication, that is, an augmentative and alternative method of communication.

The authors gathered in the second part of the eighth issue of *Logopaedia Silesiana* join theoretical background with diagnosis and therapy proposals. Aneta Syta and Kinga Ziobrowska examine the impact of ankyloglossia on primary functions. Beata Szewczyk focuses on the assessment of phonatory and respiratory capacities among dysarthric patients. Social aspects of communication, such as diagnosis of children raised in multilingual environments for speech therapy, are of interest as well. Rafał Młyński and Maryia Redkva explore desiderata of global standards used in the assessment of speech and language among bilingual children. Bożena Mikłasz-Sendecka and Olga Przybyla present a case study of early and natural bilingualism.

Aneta Syta demonstrates the therapeutic effects of neurological music therapy and cognitive techniques on a patient diagnosed with acoustic-amnesic aphasia.

The final part of the eighth issue covers the book review of Jolanta Panasiuk's work, a distinguished scholar in aphasia, written by Marcei Klimkowski, an outstanding neuropsychologist himself.

* * *

I do hope that the readers will find the interdisciplinary articles we thereby present interesting, as they bring together the discoveries in linguistics, medicine, psychology, and pedagogics, and employ them with regard to issues in speech development and speech disorders. Many of their results and conclusions might be further applied and indeed they are, facilitating evaluative, diagnostic, and therapeutic procedures not only in speech therapy, but also in work with people who struggle with linguistic communication or aim at perfect articulation.

Finally, I would like to thereby thank the authors, reviewers, and editors for their indispensable contributions to this issue.

Olga Przybyla

Wprowadzenie

Rocznik „Logopedia Silesiana” jest czasopismem wydawanym przez Uniwersytet Śląski w Katowicach od 2012 roku, poświęconym kulturze języka i biologicznym uwarunkowaniom rozwoju i zaburzeń mowy. Przedmiot logopedycznych, naukowych dociekań sprawia, że czasopismo ma charakter interdyscyplinarny. W opisie normy języka i zaburzeń językowych rysują się bowiem perspektywy psychologiczna, medyczna, lingwistyczna i pedagogiczna.

Od lat Autorzy „Logopedii Silesiany” – reprezentujący różne dyscypliny naukowe – rozwijają stan wiedzy o języku, mowie i mówieniu w perspektywie rozmaitych koncepcji teoretycznych, z zastosowaniem odpowiednich metodologii i najnowszych instrumentariów badawczych. Z erudycją i naukowym zaangażowaniem każdorazowo dążą do tego, by przedstawiane wyniki badań, analizy i wnioski znajdowały aplikację w ocenie, diagnozie i terapii osób z różnymi trudnościami w komunikacji językowej.

Odzwierciedleniem rangi i uznania wagi periodyku jest uzyskanie rekomendacji w ramach programu MNiSW „Wsparcie dla czasopism naukowych”. Szczególnie godne podkreślenia w wysokiej ocenie recenzentów jest zaliczenie „Logopedii Silesiany” do najbardziej uznanych tytułów poświęconych badaniom logopedycznym, ze wskazaniem, że na jej łamach zamieszczają swoje prace wybitni przedstawiciele danej dziedziny. Istotne jest także zwrócenie przez recenzentów programu uwagi na fakt rozpoznawalności rocznika i docenienie jego zasięgu oddziaływania oraz niewątpliwego wpływu na rozwój reprezentowanych w nim dyscyplin naukowych.

Z zaszczytem i przyjemnością oddajemy w ręce Czytelników kolejny, ósmy tom „Logopedii Silesiany”. W zebranych w nim pracach naukowych oraz studiach przypadków cenieni i uznani Autorzy z kraju i zagranicy podejmują się szerokiego omówienia różnorodnych zagadnień dotyczących diagnozy i terapii logopedycznej. Każdorazowo pogłębiona refleksja naukowa łączy się ze wskazy-

waniem metodologicznych uzasadnień dla prawideł komunikowania się, w tym nade wszystko komunikowania się językowego, oraz z tworzeniem podstaw dla nowych formuł postępowania logopedycznego.

Język bowiem odgrywa w procesie porozumiewania się zasadniczą rolę. Co istotne, zarówno teoretycy, jak i praktycy logopedii patrzą na język nie jako na system złożony z podsystemów, ale jako na narzędzie budowania tożsamości i walencji kulturowej, gdyż jest on w swej istocie elementem konstytutywnym bycia człowiekiem. Nabywanie określonych wzorów językowych determinuje postawę poznawczą jednostki wobec otaczającej rzeczywistości, a „ujęzykowanie głowy ludzkiej za pomocą więcej niż jednego myślenia językowego wprowadza do niej coś całkiem nowego”¹. Za pomocą słów i budowanych z nich struktur poznajemy, przeżywamy, interpretujemy i oceniamy świat. Po raz kolejny obserwacja słowa w różnych jego realizacjach i odkrywanie przyczyn sprawiających, że człowiek zaczyna używać języka w taki a nie inny sposób, znajdują odzwierciedlenie w logopedycznej debacie nad naturą ludzkiego porozumiewania się – podejmowaniu przez badaczy opisu mowy w rozwoju i w zaburzeniach.

* * *

Zgodnie z tradycją pisma naukowo-kazuistycznym dociekaniom w zakresie opanowywania i doskonalenia reguł przyswajania i odzyskiwania mowy towarzyszy dialogowo rozumiany proces postępowania terapeutycznego. Tom otwierają artykuły wybitnych specjalistów z Bułgarii i z Rosji.

Profesorowie Dobrinka Georgieva i Zhivko Zhekov przedstawiają przegląd literatury specjalistycznej dotyczącej początków logopedii w Bułgarii oraz wskazują i analizują wyzwania stojące przed logopedią, widziane z perspektywy Unii Europejskiej. Zwracają uwagę na znaczenie edukacji studentów logopedii oraz podkreślają rangę badań naukowych, a także współpracy specjalistów – podejmowaną niezależnie od administracyjnych granic – w budowaniu wspólnych regulacji, opartych nie tylko na dziedzictwie kulturowo-naukowym narodów, lecz także na rozporządzeniach prawnych, z mocą ustaw obowiązujących na całym świecie.

Co ważne, tożsamość zawodową logopedów tworzą wielorakie teoretyczno-kazuistyczne idee. O wpływie teorii behawioralnej na logopedię w swoim artykule pisze Svetłana Valyavko, profesor psychologii klinicznej oraz psychologii specjalnej w Moskiewskim Uniwersytecie Państwowym. Badaczka opisuje wpływ zastosowania technik behawioralnych w interwencji logopedycznej i na tej podstawie formułuje indywidualne plany dla logopedów i terapeutów. Przedstawiony w artykule rys historyczny łączy się z indywidualnymi programami edukacji korekcyjnej, powszechnymi w rosyjskim systemie szkolnictwa.

¹ J.I.N. Baudouin de Courtenay: *Charakterystyka psychologiczna języka polskiego*. W: Idem: *O języku polskim*. Warszawa, PWN 1984 [1904], s. 142.

Problemom opieki logopedycznej poświęciła swoją uwagę Ewa Hrycina. Autorka omawia zaburzenia psychiczne, które są w sposób szczególny związane z zaburzeniami języka i komunikacji. Różnicuje charakter zaburzeń mowy w psychiatrii (wskazując na korelację między nasiloną patologią a odmiennymi sposobami myślenia i mówienia) oraz podejmuje się omówienia roli logopedy w szeroko pojętym procesie diagnostycznym i terapeutycznym w psychiatrii. Codziennością logopedów jest bowiem współpraca w ramach zespołu interdyscyplinarnego, któremu przyświeca idea zrównoważonej oceny możliwości diagnostycznych i terapeutycznych.

Dwa naukowe szkice Tomasza Nowaka poświęcone są rozważaniom nad ludzką percepcją i językiem. Autor porusza zagadnienie gramatyki ludzkiego języka z punktu widzenia kilku dyscyplin naukowych: lingwistyki teoretycznej i matematycznej oraz psycholingwistyki i neurolingwistyki. Przedmiot prac stanowi parser gramatyczny, a szczególnie ograniczenia, jakie narzucają na jego strukturę i funkcję takie czynniki, jak mózg i umysł, komputer i program. Celem podjętych działań jest próba dowiedzenia, że teoria percepcyjnych strategii rozumienia mowy nie pozwala opisywać procesów przetwarzania trudniejszych zdań.

Na naturę, jakość i stan umiejętności komunikowania się człowieka z otaczającą go rzeczywistością wpływają różne czynniki, w związku z czym niezwykle ważne jest uwzględnianie szerokiej perspektywy podejścia do samego poznawania jako procesu pozyskiwania informacji. Problemowi poszukiwania optymalnych możliwości poznania poświęcił uwagę Jacek Błeszyński, który przedstawia zainicjowane badania dotyczące osób dorosłych z diagnozą autyzmu. Ideą tego wielokierunkowego i wieloetapowego przedsięwzięcia jest zarówno dokonanie rewizji dotychczasowej wiedzy na temat nozologicznej jednostki, jak i określenie działań w inkluzji społecznej osób z całościowymi zaburzeniami rozwoju.

W polu zainteresowań Autorów ósmego tomu „Logopedii Silesiany” znalazły się także zagadnienia poświęcone diagnozie stanu artykulacji oraz sprawności fonologicznej. Na temat przeprowadzonych analiz tendencji rozwojowych artykulacji głosek szczelinowych i zwarto-szczelinowych w grupach CCV-, -VCC- oraz -VCC w wymowie dzieci trzy-, cztero- oraz pięcioletnich pisze w swoim artykule Ewa Binkuńska. Wyniki badań empirycznych przeprowadzonych w celu oceny potencjalnych, innych niż słuchowe przyczyn występujących u dzieci niesłyszących wad artykulacyjnych omawiają we współautorskim artykule Katarzyna Ita Bienkowska, Agnieszka Jedlińska, Dorota Lipiec oraz Izabela Więcek-Poborczyk. Badaczki wskazują potrzebę pogłębionej diagnozy stanu artykulacji niesłyszących pacjentów (m.in. ustalenia patomechanizmów zakłóceń w realizacji dźwięków mowy) oraz konieczności włączenia w proces terapii działań z zakresu szeroko rozumianej profilaktyki logopedycznej. Z kolei Marta Krakowiak przedstawia stan umiejętności analizy fonemowej dzieci z alkoholowym zespołem płodowym. Na podstawie empirycznych danych autorka prezentuje różnice w rozwoju dzieci z FAS oraz wykazuje, że występujące u nich problemy z zapamiętywaniem

brzmienia i linearnym porządkowaniem słów skutkują trudnościami w czytaniu i pisaniu.

Codziennosc praktyki logopedycznej wiąże się z zaburzeniami językowymi towarzyszącymi uogólnionej deterioracji umysłowej. Mimo intensyfikacji badań nad diagnostyką schorzeń mózgowych, umożliwiającą szybkie rozpoznawanie zmian ogniskowych i zlateralizowanych zmian zwyrodnieniowych mózgu, terapeuta mowy i języka staje w obliczu odkrywania tajemnicy umysłu i stawia sobie za cel wsparcie pacjenta. Ocenie i wykorzystaniu narzędzi badawczych możliwych do zastosowania w zakresie procedur badania logopedycznego osób z uszkodzeniami mózgu i afazją poświęcone są kolejne artykuły tomu. Lucie Vaclavikova i Jitka Kaulfuss omawiają czeską wersję niemieckiego testu Aphasie-Schnell-Test. W artykule zostały przedstawione wyniki weryfikacji właściwości psychometrycznych testu (tj. trafność, rzetelność i zdolność dyskryminacyjna), które potwierdzają jego bardzo wysoką użyteczność w praktyce klinicznej. Natomiast Magdalena Kokot prezentuje wyniki badań dotyczących wykorzystania procedury DRM, czyli efektu wywoływania fałszywych wspomnień, w grupie osób z afazją ruchową oraz grupie kontrolnej bez tego typu zaburzeń.

Zagadnienia z zakresu zaburzeń emisji głosu podjęła Anna Guzy. Autorka przedstawia wyniki badań własnych nad zależnością niepełnosprawności głosowej występującej u nauczycieli od czynników psychospołecznych.

Studia z praktyki logopedycznej obejmują propozycje sposobów postępowania diagnostycznego i terapeutycznego, które w założeniu mają przyczynić się do podejmowania działań wspomagających pracę z osobami z zaburzeniami rozwoju mowy i języka. Ewa Dziecioł-Chlibiuk przedstawia sposoby realizacji struktury opisu na podstawie wypowiedzi ustnych i pisemnych osób z uszkodzonym słuchem. Z kolei Olga Przybyła prezentuje studium przypadku szesnastoletniej niemówiącej dziewczynki z autyzmem, komunikującej się jedną z alternatywnych i wspomagających metod – metodą ułatwionej komunikacji.

Autorzy szkiców zebranych w drugiej części tomu łączą teoretyczną podbudowę oraz koncepcje diagnostyczno-terapeutycznego postępowania. Aneta Syta i Kinga Ziobrowska omawiają wpływ ankyloglosji na funkcje prymarne na podstawie literatury przedmiotu oraz badań własnych. Z kolei Beata Szewczyk koncentruje się na ocenie możliwości oddechowych i fonacyjnych pacjentów z dyszartrią.

W obszarze zainteresowań znalazły się także zagadnienia społecznych aspektów komunikowania się, w tym problematyka diagnozy logopedycznej dzieci wychowujących się w środowisku wielojęzycznym. Rafał Młyński i Maryia Redkva wskazują dezyderaty światowych standardów postępowania, stosowanych w przypadku oceny mowy i języka u dzieci dwujęzycznych. Natomiast Bożena Mikłasz-Sendecka i Olga Przybyła przedstawiają studium przypadku wczesnej, naturalnej dwujęzyczności.

Efekty terapeutycznych oddziaływań z wykorzystaniem technik kognitywnych muzykoterapii neurologicznej w leczeniu pacjenta z afazją akustyczno-mnesticzną prezentuje Aneta Syta.

Ostatnią, trzecią część tomu stanowi recenzja pióra wybitnego profesora neuropsychologii Marcelego Klimkowskiego, który pochylił się z uznaniem nad kolejną pracą nieocenionej badaczki zaburzeń afatycznych, profesor Jolanty Panasiuk.

* * *

Mam nadzieję, że zebrane w ósmym tomie artykuły o interdyscyplinarnym charakterze, będące syntezą osiągnięć językoznawstwa, nauk medycznych, psychologii i pedagogiki w odniesieniu do problemów mowy, jej rozwoju i zaburzeń, spotkają się z uznaniem Czytelników. Wyniki wielu badań mają charakter aplikacyjny i znajdują swoje zastosowanie w ocenie, diagnozie i terapii osób z zaburzeniami komunikacji językowej, profilaktyce logopedycznej czy też w kształtowaniu wzorcowej wymowy.

Składam serdeczne podziękowania Autorom, Recenzentom oraz Redaktorom za ich nieoceniony wkład w powstanie tomu.

Olga Przybyła